

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕМОГРАФІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Герасименко Ганна В'ячеславівна

УДК 316.7 : 316.342.6

**ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ**

*Спеціальність 08.09.01 – Демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика*

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

КИЇВ – 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України.

Науковий керівник: член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор **Лібанова Елла Марленівна**, Інститут демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України, заступник директора з наукових питань

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук **Грیشнова Олена Антонівна**, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри теоретичної та прикладної економіки;

кандидат економічних наук **Палій Олена Михайлівна**, Національна академія державного управління при Президентові України, доцент кафедри європейської інтеграції.

Провідна установа:

Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, відділ проблем гуманітарної політики, людського розвитку і споживчого ринку, м. Київ.

Захист відбудеться 15 вересня 2004 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.247.01 Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України за адресою: 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України за адресою: 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26.

Автореферат розісланий “ ____ ” серпня 2004 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

Л.М.Черенько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процес соціально-економічної перебудови в Україні супроводжується посиленням диференціації суспільства. Одним з її проявів є гендерна нерівність, що нині притаманна всім суспільствам, незалежно від політичного устрою та рівня соціально-економічного розвитку, і проявляється в нерівних можливостях жінок і чоловіків щодо структур влади, сфери освіти та зайнятості, доходу та власності.

Цілі Розвитку Тисячоліття, прийняті світовим співтовариством у 2000 році, проголошують забезпечення гендерної рівності одним із пріоритетів міжнародного розвитку та індикатором соціально-економічного розвитку країни. Специфіка гендерних проблем в Україні виявляється в тому, що в державі не простежується гендерних відмінностей в доступі до базової освіти, для жінок характерні високі, за міжнародними стандартами, рівні економічної активності та зайнятості. Проте, ці сприятливі потенційні можливості супроводжуються значними гендерними диспропорціями в політиці та сфері державного управління, в можливостях доступу до гідної праці та економічних ресурсів. Це зумовлює необхідність гендерних досліджень, спрямованих на забезпечення загальнолюдської справедливості щодо рівних прав та можливостей особи, незалежно від статі, соціального розвитку суспільства та економічного зростання держави на основі ефективного використання людського потенціалу. Оскільки жінки становлять більше половини населення України, перехід до демократичного суспільства і ринкової економіки потребує їх рівноправного представництва в житті країни.

Дослідження соціально-економічних аспектів гендерних проблем є порівняно новим напрямком вітчизняної економічної науки, хоча в світовій практиці вже існує значна теоретична та методична база з цього питання. Основи гендерних досліджень в економіці сформовані зарубіжними науковцями Дж. Анкером, Т. Верленом, К. Делфі, М. Кімелом, Дж. Скотт, Х. Хартман. На території пострадянського простору проблемами методології дослідження гендерних проблем займалися Ю. Галустян, Н. Грицяк, Л. Кобелянська, Т. Мельник, Е. Плісовська, Н. Римашевська, Ю. Роцін, Л. Смоляр та інші. Значний внесок до розробки теоретичних та практичних аспектів гендерних досліджень в соціально-економічній сфері належить М. Баксаковій, О. Грішновій, Т. Журженко, Е. Лібановій, Л. Лобановій, О. Макаровій, М. Малишевій, Е. Мезенцевій, В. Новікову, Ю. Сасенко, В. Стешенко, Л. Чуйко.

Проте, на сьогодні не існує цілісної системи показників та індикаторів, що характеризують гендерний дисбаланс в соціально-економічній сфері, залишаються невирішеними проблеми методичного характеру щодо комплексної оцінки гендерної нерівності. Розробки та обґрунтування потребують заходи державної соціальної політики, направлені на забезпечення гендерної рівності та подолання сталих патріархальних стереотипів, що досі притаманні українському суспільству.

Відсутність цілеспрямованої державної політики сприяння гендерній рівності призводить до посилення соціально-економічної диференціації населення залежно від статі, невідповідності фактичних можливостей жінок та чоловіків декларованій Конституцією України рівності статей та настановам демократичного суспільства. Більш того, існування гендерної нерівності в суспільстві сповільнює економічне зростання, послаблює систему державного управління та знижує ефективність стратегій розвитку.

Зв'язок з науковими програмами, планами і темами. Тема дисертаційного дослідження пов'язана з НДР, які виконуються в Інституті демографії та соціальних досліджень НАН України, зокрема, з фундаментальною науково-дослідною роботою “Формування соціально-демографічної політики в Україні” відділу соціальної політики (номер державної реєстрації 0103U005818). Роль дисертанта у виконанні даної НДР полягає в побудові схеми розробки соціальних програм на основі гендерного підходу та розробці рекомендацій щодо шляхів забезпечення гендерного паритету в суспільстві.

Результати дисертаційного дослідження Герасименко Г.В. використані при підготовці науково-дослідних робіт в Раді по вивченню продуктивних сил України НАН України: 3.1.5.63 "Схема (прогноз) розвитку і розміщення продуктивних сил України та її регіонів (областей) на тривалу перспективу" (комплексне фундаментальне дослідження"), розділ “Людський потенціал” - номер державної реєстрації 0100U11000657; теми 3.1.5.73 “Стратегія соціального розвитку” (підтема: “Розробка концепції соціально орієнтованої ринкової економіки”); номер держреєстрації 0101U007873. Роль дисертанта в цих розробках полягала у визначенні основних гендерних проблем в Україні, формулюванні пріоритетів державної політики, що направлена на забезпечення гендерної рівності.

Тема дисертації пов'язана з НДР, які виконувалися в Раді по вивченню продуктивних сил України НАН України на замовлення органів державного управління:

1) “Методичне забезпечення інтегральної оцінки розвитку регіонів” (на замовлення Державного комітету статистики України), номер державної реєстрації - 0101U000296. Роль дисертанта - розробка системи показників для оцінки гендерної політики.

2) “Аналіз ефективності діючої в Україні системи надання пільг населенню, її вартісна оцінка та шляхи оптимізації” (на замовлення Міністерства фінансів України), номер державної реєстрації - 0102U003455. Роль дисертанта – розробка механізму впровадження гендерного підходу при трансформації системи пільг з метою посилення соціальних гарантій для вразливих категорій населення.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретико-методичних засад комплексного аналізу гендерних проблем в соціально-економічній сфері, аналіз сучасних гендерних диспропорцій в українському суспільстві та розробка практичних рекомендацій щодо шляхів

забезпечення гендерної рівності. Відповідно до визначеної мети, в дисертаційному дослідженні вирішувалися наступні завдання:

- уточнення поняття “гендер” як соціально-демографічної категорії та суті економічних підходів до концепції гендерної рівності;
- розробка та обґрунтування цілісної системи методичних підходів до комплексного аналізу гендерних проблем в соціально-економічній сфері;
- визначення основних гендерних проблем в соціально-економічній сфері України, чинників та складових гендерної нерівності, здійснення комплексної оцінки гендерної нерівності, в тому числі в регіональному аспекті;
- визначення основних пріоритетів державної гендерної політики, розробка пропозицій та рекомендацій щодо шляхів забезпечення гендерної рівності в Україні;
- розробка системи індикаторів для моніторингу та оцінки ефективності державної гендерної політики.

Об’єкт дослідження – населення України, чоловіки та жінки.

Предмет дослідження – гендерна диференціація населення в соціально-економічній сфері України (в цілому та в розрізі адміністративних регіонів), пріоритети та заходи державної соціальної політики, направлені на забезпечення гендерного паритету.

Методи дослідження: системного підходу (при побудові системи індикаторів для аналізу гендерних проблем); структурного аналізу і синтезу (при визначенні основних гендерних проблем в соціально-економічній сфері); індукції та дедукції (при визначенні детермінант та наслідків гендерної нерівності); моделювання (при розробці системи показників для оцінки гендерних диспропорцій); прогнозування (при розрахунку розмірів майбутніх пенсій чоловіків та жінок); порівняльного аналізу (для виявлення специфічних характеристик гендерних проблем в Україні); кореляційний (при визначенні чинників формування гендерного розриву в заробітній платі); картографічний (при побудові карт за гендерними показниками).

Наукова новизна одержаних результатів. До найбільш вагомих результатів дисертаційної роботи, які визначають її новизну та виносяться на захист, належать:

1. Подальший розвиток теоретичних підходів до гендерних досліджень, зокрема обґрунтування терміну “гендер” як базової соціально-демографічної категорії суспільства, уточнення концепції гендерної рівності, в рамках якої, на відміну від попередніх підходів, пропонується зміщення акценту з забезпечення рівності юридичних прав жінок і чоловіків на забезпечення рівності умов і можливостей реалізації цих прав.

2. Вдосконалення системи методичних підходів до оцінки гендерних проблем в соціально-економічній сфері. Зокрема, запропоновано нові методичні підходи до аналізу гендерних проблем на

ринку праці та гендерної оцінки бідності; вперше запропоновано методика розрахунку комплексного показника гендерної нерівності, що надає можливість проведення міжрегіональних порівнянь.

3. Уточнення пріоритетів державної соціальної політики на основі гендерного підходу в результаті поглибленого аналізу гендерних проблем в сфері державного управління, на ринку праці та в доступі до економічних ресурсів.

4. Подальший розвиток підходів до оцінки гендерної професійної сегрегації в Україні, зокрема, вперше розраховано показники професійної сегрегації за ознакою статі, що дало можливість довести її посилення протягом останніх років.

5. Подальший розвиток підходів до гендерного аналізу бідності, на основі яких доведено існування тенденції “фемінізації” бідності в Україні та обґрунтовано необхідність впровадження гендерних підходів до розробки стратегій подолання бідності. Вперше доведено існування залежності гендерного розриву в рівні доходів населення від соціально-демографічних характеристик населення, типу населеного пункту та регіону; на основі економічних розрахунків визначено основні чинники та складові гендерного розриву в рівні оплати праці.

6. Регіональний аналіз гендерних диспропорцій, який проведено вперше в Україні на основі запропонованих автором методичних підходів.

7. Обґрунтування конкретних заходів, що сприятимуть забезпеченню гендерної рівності в суспільстві: доведено необхідність впровадження гендерних квот у складі органів управління; на основі економічних розрахунків вперше обґрунтовано необхідність впровадження рівного пенсійного віку для жінок та чоловіків; запропоновано ряд заходів, що направлені на забезпечення рівних можливостей на ринку праці та кар’єрного просування для жінок і чоловіків, гармонійного поєднання професійної діяльності і сімейних обов’язків, економічної рівності населення в гендерному аспекті.

8. Вдосконалення системи індикаторів для моніторингу та оцінки державної політики, що направлена на забезпечення гендерної рівності.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові розробки, що містяться в дисертації, мають важливе практичне значення для комплексної оцінки гендерних проблем в соціально-економічній сфері, визначення пріоритетних напрямків державної політики на основі гендерного підходу. Практична цінність висновків і рекомендацій, що запропоновані дисертантом, визначається створенням бази для подальших теоретико-методологічних та практичних досліджень гендерних проблем, розробкою методичних підходів для комплексної оцінки гендерних проблем в соціально-економічній сфері, в тому числі в регіональному аспекті, визначенням пріоритетів державної гендерної політики та конкретних механізмів їх реалізації.

Наукові розробки здобувача реалізовані в практичній роботі Державного комітету статистики України (Довідка № 16/03/5-3/166 від 17.05.01 р.), Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (Довідка №103 від 14.05.04 р.), Ради по вивченню продуктивних сил України

НАН України (Довідка №25/281-4-4 від 21.04.04р.), Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України (Довідка № 181/116 від 29.04.04 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є оригінальною, одноосібно виконаною науковою працею. Результати, що викладені в дисертації та авторефераті, належать авторові. Здобувачем самостійно проведено дослідження гендерних проблем в Україні з введенням нових методологічних та методичних підходів, запропонована власна система гендерних показників та методика оцінки гендерної нерівності за допомогою комплексного показника. Автором самостійно здійснено розрахунки гендерних індикаторів та порівняльну оцінку гендерних проблем в регіональному аспекті. Рекомендації та пропозиції автора мають не лише наукове, а й практичне значення, можуть бути використані при розробці заходів соціальної політики на основі гендерного підходу та обґрунтуванні конкретних державних програм, проектів та стратегій.

Апробація результатів дисертації. Висновки і рекомендації дисертації доповідались та обговорювались на науково-практичних конференціях, серед яких: II Міжнародна науково-практична конференція “Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України” (Київ, 2001), Міжнародна науково-практична конференція “Оплата праці та доходи в ринковій економіці: проблеми, досягнення та перспективи розвитку” (Хмельницький, 2001р.), 2-а Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні проблеми науки та освіти” (Харків, 2001 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень” (Київ, 2002 р.), Конференція Міжнародної Асоціації Економіки Фемінізму (Лос-Анджелес, 2002 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Мотивація трудової діяльності в умовах формування конкурентного середовища” (Хмельницький, 2003 р.), Конференція Європейського Консорціуму з політичних досліджень (Марбург, 2003 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція “Регіональні проблеми зайнятості і ринку праці”(Тернопіль, 2004 р.), 5-а Конференція Середземноморських країн з соціальних та політичних досліджень (Флоренція, 2004 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано чотирнадцять одноосібних наукових праць загальним обсягом 3,8 д.а., з яких вісім входять до переліку фахових видань.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Її повний обсяг становить 190 сторінок. Робота містить 23 рисунки, 17 таблиць, 9 додатків. Список використаних джерел включає 171 найменування, що викладені на 14 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

В першому розділі **“Теоретико-методологічні основи гендерних досліджень в соціально-економічній сфері”** розглянуто загальнотеоретичні питання гендерних досліджень та обґрунтовано методичні підходи до гендерних досліджень в соціально-економічній сфері.

Гендерна нерівність є одним з проявів соціально-економічної диференціації населення, що зумовлює різні можливості самореалізації жінок та чоловіків в суспільстві. На відміну від терміну “стать”, що характеризує біологічну ідентифікацію чоловічого і жіночого, поняття “гендер” відображає відмінності в соціальних ролях, поведінці, ментальних характеристиках між чоловіками і жінками. Це певний соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості жінок і чоловіків в різних сферах життєдіяльності – освіті, професійній діяльності, доступі до влади та економічних ресурсів, сімейній ролі тощо. В дослідженні категорія “гендер” обґрунтовується як один з базових вимірів соціальної структури суспільства, який разом з іншими соціально-демографічними і культурними характеристиками (вік, національність, соціальний статус тощо) організує соціальну систему.

У контексті сучасних соціально-економічних перетворень суспільства поняття "гендерна рівність" отримало декілька визначень, які включають рівність чоловіків та жінок перед законом, на ринку праці (рівність в отриманні винагороди за рівнозначну працю та в доступі до економічних ресурсів), а також рівних можливостей щодо вираження своїх інтересів незалежно від статі. В дослідженні під гендерною рівністю пропонується розуміти не лише рівність юридичних прав жінок і чоловіків, а й рівність умов і можливостей реалізації цих прав. Тобто, жінки та чоловіки повинні користуватися однаковим суспільним статусом, мати однакові умови для реалізації всіх прав людини, однакові можливості робити внесок у національний політичний, економічний, соціальний розвиток та користуватися його результатами.

Відповідно до даного визначення пропонуються нові методологічні підходи до концепції гендерної рівності. Попередні дослідження були направлені на підвищення статусу жінок в суспільстві, вирівнювання їх становища в порівнянні з чоловіками; при цьому чоловічі сфери діяльності, спосіб життя, зразки управління приймалися за еталон, що заздалегідь формувало гендерну нерівність. В дослідженні обґрунтовується новий підхід, направлений на трансформацію гендерних ролей і стереотипів, формулювання концепції гендерної рівності як визнання рівності самоідентифікації, самооцінки, самоцінності чоловіків і жінок поряд з дотриманням юридичних прав. Це дозволить вирішити проблему ієрархії чоловічих відмінностей, надати рівну цінність чоловічим і жіночим сферам діяльності, забезпечити рівність не лише юридичних прав жінок і чоловіків, а й умов і можливостей їх реалізації.

Прояви гендерної нерівності в соціально-економічній сфері не лише суперечать настановам демократії та принципу справедливості щодо рівного ставлення до особи, незалежно від статі, а й

мають наслідки для добробуту та соціального розвитку всього суспільства, оскільки знижують можливості економічного зростання на основі ефективного використання людських ресурсів.

В контексті соціально-економічної ефективності, гендерна нерівність:

- погіршує якість людського потенціалу;
- погіршує перспективи економічного розвитку;
- послаблює систему управління державою;
- знижує ефективність стратегій розвитку та боротьби з бідністю.

Основою методичних підходів до дослідження гендерних проблем в соціально-економічній сфері є аналіз гендерних диспропорцій на ринку праці, зокрема, в сфері економічної активності і зайнятості населення, диференціації заробітної плати, гендерного дисбалансу в сфері прийняття економічних рішень. В дослідженні доведено, що впровадження гендерних підходів до аналізу ринку праці має передбачати обов'язковий вихід за рамки суто кількісних характеристик (наприклад, рівнів економічної активності або зайнятості населення) і перехід до дослідження умов, форм та статусів зайнятості чоловіків та жінок. Поряд з традиційними характеристиками економічної активності, зайнятості та рівня доходів населення в гендерному розрізі запропоновано специфічні показники гендерної професійної сегрегації, що характеризують нерівномірний розподіл жінок та чоловіків за галузями економіки та видами професійної діяльності.

Різні можливості на ринку праці та різні результати економічної діяльності чоловіків та жінок формують основи гендерної нерівності в економічній сфері. Проте, на гендерну нерівність в рівні доходів впливають і інші фактори - соціальні та демографічні. Гендерні аспекти бідності в більшій мірі виявляються не в кількісних характеристиках, а в тому, що бідність серед чоловіків та жінок часто зумовлюється різними чинниками і має різні наслідки. Гендерна нерівність впливає не лише на ефективність подолання бідності, що є наслідком дефіциту доходу, а й на інші її показники, зокрема обсяг потенційних можливостей, міру безпеки та рівень повноважень (рис. 2). Крім того, чоловіки та жінки часто обирають різні стратегії подолання бідності; навіть при однаковому рівні доходів їх досвід бідності буде відрізнятися, зважаючи на різні обов'язки та можливості.

Для розробки ефективних заходів гендерної політики важливе значення має комплексна оцінка ситуації з гендерної рівністю в країні, в тому числі в регіональному аспекті. З цією метою в дослідженні запропоновано показник розширення можливостей жінок, міжнародну методику розрахунку якого адаптовано до вітчизняного методико-інформаційного середовища.

Даний показник дозволяє оцінити нерівність в положенні жінок та чоловіків у трьох ключових областях:

- участь та повноваження в прийнятті політичних рішень, що вимірюється часткою місць в органах управління, які посідають жінки та чоловіки;

- участь та повноваження в прийнятті економічних рішень, що вимірюється відсотковою часткою жінок та чоловіків, що посідають керівні посади, та відсотковою часткою жінок та чоловіків на посадах спеціалістів та технічних працівників;

- можливості доступу до економічних ресурсів та їх використання, що вимірюються розрахунковим показником заробленого доходу жінок та чоловіків.

Становлення демократичного суспільства передбачає забезпечення рівних можливостей для самореалізації особи незалежно від її статі, віку, національності або соціального походження. Проте, сучасне законодавство в Україні створює лише певне правове поле, передумови для рівності, але не забезпечує фактичних можливостей та умов її реалізації. Забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків потребує спеціального державного механізму, який займався б розробкою, реалізацією, контролем, оцінкою і пропагандою підтримки гендерної політики, спрямованої на демократичний розвиток суспільства і самовираження в ньому як рівних обох соціальних статей.

У другому розділі **“Комплексна оцінка гендерних проблем соціально-економічної сфери в Україні”** здійснено аналіз гендерних диспропорцій, що існують в сфері державного управління, на ринку праці, в доступі до економічних ресурсів та приватному житті домогосподарств, а також порівняльну оцінку гендерної нерівності в Україні у регіональному аспекті.

В Україні жінки дуже незначно представлені в представницьких органах влади та на вищих щаблях державного управління: вони становлять лише 5,3% народних депутатів, обраних до Верховної Ради України останнього скликання (2002 р.). В апараті державного управління простежується чітка закономірність: чим вище орган державної влади, тим менше представництво жінок у його складі. Хоча жінки становлять абсолютну більшість серед державних службовців, як керівників, так і спеціалістів, із просуванням по службі їх питома вага зменшується.

Проте, недостатнє представництво жінок на вищих щаблях державного управління ускладнює формування гендерно-чутливої політики, обмежує просування гендерної рівності до інших сфер суспільного життя. Міжрегіональні порівняння також доводять, що на рівні окремих країн вищі показники участі жінок в державних структурах супроводжуються нижчими рівнями корупції та сприяють посиленню соціальної орієнтації державної політики.

Гендерні проблеми на ринку праці України визначаються дисбалансом щодо можливостей доступу жінок і чоловіків до гідної праці, оскільки часто жінки з високою освітньо-професійною кваліфікацією, вимушені реалізувати свою трудову активність на менш престижних посадах, що вимагають нижчої кваліфікації, менше оплачуються та мають обмежені можливості професійного просування.

Високі рівні економічної активності українських жінок супроводжуються тенденцією погіршення як кількісних, так і якісних характеристик зайнятості. Про більш сприятливе становище чоловіків свідчить гендерний аналіз зайнятого населення за статусом та формами зайнятості. За

даними Обстеження населення з питань економічної активності Держкомстату, в 2002 р. жінки становили лише 25% роботодавців, маючи внаслідок цього менші можливості доступу до економічних ресурсів та обмежені можливості прийняття рішень. Водночас, серед жінок вищою є питома вага самозайнятого населення та безкоштовно працюючих членів родини (10,5% жінок проти 9,1% чоловіків), вони частіше зайняті неповний робочий час.

Хоча рівень безробіття чоловіків, розрахований за методологією МОП, перевищує рівень безробіття жінок (відповідно 9,4 проти 8,8% у 2003 р.), жінкам складніше, ніж чоловікам, повторно влаштуватись на роботу. Середня тривалість безробіття серед жінок вище, ніж серед чоловіків (відповідно 23 проти 21 місяці у 2002 р.), що призводить до підвищеного ризику “застійного” безробіття і втрати економічної активності. В певній мірі триваліший період пошуку роботи відбиває більш пасивну поведінку жінок, проте, можна стверджувати про існування певної дискримінації на ринку праці, оскільки при наймі на роботу перевага часто віддається чоловікам, а не жінкам, навіть із вищими освітньо-кваліфікаційними рівнями; в Україні поширена практика гендерно-привілейованих оголошень про вакансії.

Протягом перехідного періоду на ринку праці України спостерігається посилення гендерної професійної сегрегації внаслідок переходу від регульованої політики зайнятості до ринкової системи з більш жорстким конкурентним середовищем. Розрахунки показників професійної сегрегації за видами економічної діяльності показують, що для досягнення гендерного паритету третина жінок або чоловіків в Україні мали б змінити свою професію за умови, що представники іншої статі залишаться на своїх робочих місцях. Це в загальних рисах відповідає тенденціям регіону з перехідною економікою, проте вище, ніж в розвинених країнах.

Негативний вплив гендерної сегрегації в “горизонтальній” формі (між різними професіями та видами економічної діяльності) полягає в зниженні гнучкості ринку праці, обмеженні для окремих працівників (в даному випадку – жінок) можливостей займатися певними професіями, що зменшує ефективність використання людського потенціалу та сприяє посиленню розшарування населення за рівнем доходу. Жіноча зайнятість традиційно переважає в сферах діяльності з найнижчими рівнями середньої заробітної плати - сфері соціального забезпечення, освіти, охороні здоров'я, побутовому обслуговуванні та культурі, в яких жінки становлять понад 70% працюючих. Водночас, “чоловічими” видами діяльності залишаються високооплачувані галузі важкої промисловості, транспорт, сфера підприємництва.

Внаслідок цього середня заробітна плата жінок протягом останніх років не перевищує 70% середньої заробітної плати чоловіків. В дослідженні доведено, що основною причиною існування гендерного розриву в рівні оплати праці працівників з однаковими професійними характеристиками є “вертикальна” форма професійної сегрегація, за якої жінки концентруються на посадах нижчого рівня в усіх, без виключення, секторах економіки і внаслідок цього мають нижчі рівні заробітної

плати. Жіноча зайнятість здебільшого формується за рахунок тих професій, що потребують нижчої кваліфікації, оскільки жінки становлять 64% всіх спеціалістів та технічних працівників в Україні, проте лише 38% серед керівників всіх рівнів.

Ішим чинником гендерного розриву в оплаті праці є законодавче обмеження використання праці жінок на окремих видах робіт, важкі або шкідливі умови праці яких компенсуються значними пільгами. Цей норматив є дискримінаційною нормою трудового законодавства, оскільки обмежує право жінок самостійно обирати шляхи своєї самореалізації в суспільному житті та сфери прикладання праці.

Гендерний розрив в рівні оплати праці має певну варіацію залежно від типу населеного пункту: із зменшенням розміру населеного пункту гендерний дисбаланс в оплаті праці пом'якшується (табл. 1). Це зумовлено вищими рівнями середньої заробітної плати у великих містах і концентрацією в них управлінської верхівки та високооплачуваних галузей промисловості, в яких здебільшого зайняті чоловіки.

Табл. 1.

Заробітна плата жінок та чоловіків залежно від типу населеного пункту, 2002 р. (за даними
Обстеження населення з питань економічної активності у 2003 р).

Тип населеного пункту	Середня заробітна плата жінок, грн. на місяць	Середня заробітна плата чоловіків, грн. на місяць	Співвідношення заробітної плати жінок та чоловіків, %
Україна	309,7	447,0	69,3
м. Київ	457,4	695,1	65,8
Великі міста	298,4	437,3	68,2
Малі міста	271,2	354,7	76,5
Сільська місцевість	214,0	241,9	88,5

Значні відмінності у розмірі гендерного розриву в оплаті праці простежуються в регіональному аспекті: якщо для західних областей характерні незначні гендерні відмінності в рівні заробітної плати, то в більшості областей сходу середня заробітна плата жінок становить не більше 70% чоловічого аналога. Саме тут концентруються високооплачувані галузі важкої промисловості, в яких переважно зайняті чоловіки, а жінки, обіймають нижчі посади з меншою заробітною платою. Незначні гендерні диспропорції в сфері заробітної плати в західних регіонах пояснюється переважною зайнятістю населення в сільському господарстві, для якого характерні невисокі рівні середньої заробітної плати, а отже, і менші гендерні розбіжності.

Гендерний розрив в рівні доходів населення призводить до фемінізації бідності в Україні, оскільки жінки нині домінують у складі соціально вразливих категорій населення (пенсіонерів,

безробітних, одиноких матерів тощо). Хоча аналіз даних Обстежень умов життя домогосподарств, що проводяться Державним комітетом статистики України, виявляє незначні відмінності в рівні бідності родини залежно від статі голови домогосподарства (за даними 2002 року, рівень бідності сімей, головою яких був чоловік, становив 22,3%, рівень бідності сімей, очолених жінкою, – 23,7%), це пояснюється недосконалістю вітчизняного методико-інформаційного забезпечення досліджень бідності, оскільки під час інтерв'ювання визначення голови домогосподарства часто має випадковий характер. Використання домогосподарства як основної одиниці аналізу бідності ускладнює диференціацію кількісних показників малозабезпеченості в гендерному розрізі. Тому достовірні результати гендерного аналізу бідності можливо отримати лише щодо домогосподарств, які складаються з однієї особи: серед самотніх жінок показники бідності вищі, ніж серед самотніх чоловіків (відповідно 19,1 проти 16,0%). За соціально-економічним статусом переважну більшість бідних жінок-одинаків складають пенсіонери (94%); серед самотніх бідних чоловіків питома вага пенсіонерів менше - 47%. В порівнянні з жінками, чоловіки більше представлені такими категоріями, як безробітний (26%) і працюючий за наймом (10%). Аналогічні показники для жінок становлять лише 0,4% і 3,4%.

Децильний розподіл особистого доходу населення в Україні свідчить про вищі показники нерівності доходів чоловіків. Тобто, вони в більшій мірі представлені як серед багатих, так і серед найбідніших, маргінальних прошарків населення. Враховуючи це, соціальна політика на основі гендерного підходу, має бути адресною і не може спрямовуватись виключно на подолання негативних соціально-економічних наслідків для жінок.

Комплексна оцінка гендерної нерівності в Україні на основі індикаторів, що характеризують участь та повноваження жінок в політиці, економіці та сфері управління, доводить існування значних регіональних відмінностей. Найбільш сприятлива ситуація характерна для південного сходу країни, оскільки саме в цих регіонах спостерігається найактивніша участь жінок в політичному, економічному, громадському житті суспільства. Це пов'язується з промисловим характером розвитку регіону, високим рівнем урбанізації, поширенням міського способу життя, внаслідок чого жінки мають кращі побутові умови, менше пов'язані з веденням присадибного господарства, а отже мають більше можливостей для освітньо-професійного розвитку, реалізації професійної діяльності та участі в громадському житті. Із просуванням на захід показники гендерної нерівності зростають, оскільки в цьому регіоні переважає сільське населення, серед якого поширені гендерні стереотипи щодо традиційних сфер діяльності жінок, їх меншої ролі в суспільному житті.

У третьому розділі **“Пропозиції щодо забезпечення гендерної рівності в соціально-економічній сфері”** визначено основні пріоритети державної політики щодо забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві та запропоновано конкретні рекомендації щодо шляхів і механізмів їх реалізації.

Серед пріоритетів державної соціальної політики, що направлені на досягнення гендерної рівності:

- наближення до гендерного паритету в представницьких органах влади та на вищих щаблях державного управління;
- забезпечення гендерного паритету на ринку праці щодо можливостей та умов реалізації трудової активності і доступу до економічних ресурсів;
- забезпечення економічної рівності населення в гендерному аспекті.

Забезпечення гендерної рівності в Україні неможливе без відповідних змін та доповнень до чинного законодавства. Необхідною умовою реалізації гендерної політики є прийняття закону про державні гарантії рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, що свідчитиме про визнання державою актуальності гендерних проблем та реальні наміри і зобов'язання сприяти забезпеченню гендерного паритету в суспільстві.

В дослідженні обґрунтовується необхідність впровадження гендерних квот в представницьких органах влади та на вищих щаблях державного управління. Хоча квотування, певною мірою суперечить настановам демократичного суспільства, на сучасному етапі воно є вимушеним протекціоністським заходом держави, що має компенсувати тривале нехтування принципом гендерної рівності в суспільстві. Зважаючи на українські реалії та міжнародний досвід, доцільним є впровадження на найближчу перспективу гендерної квоти у розмірі не менше 20 і не більше 80% кожної статі. Відповідні зміни і доповнення необхідно внести до чинних Законів України “Про державну службу України”, “Про політичні партії в Україні”, “Про вибори народних депутатів України”.

Одним з найбільш пріоритетних завдань соціальної політики в Україні є забезпечення рівних можливостей отримати гідну роботу, відповідно до рівня освіти і професійної кваліфікації, для жінок і чоловіків. Комплексна стратегія, спрямована на забезпечення жінок повним вибором гідної праці, повинна включати спеціальну політику на ринку праці, законодавчі реформи, макроекономічні, бюджетні і фінансові заходи, створення спеціальних інститутів, координацію організацій, що представляють різні верстви громадського суспільства, просвітницькі заходи, що сприятимуть усвідомленню суспільством необхідності подолання гендерної нерівності.

Особливої уваги потребує забезпечення економічної рівності населення в гендерному аспекті, оскільки за умови ігнорування проблеми рівного доступу до економічних ресурсів, майновий статус буде здійснювати все більший негативний вплив на рівність можливостей. Розвиток ринкової економіки супроводжується посиленням бар'єрів для започаткування власної справи або підвищення соціального статусу, тому, маючи обмежені стартові можливості, жінки в подальшому ще більше відставатимуть в доступі до економічних ресурсів і власності. Проблеми економічної гендерної нерівності потребують протекціоністських заходів державної соціальної політики, які включають

зміни трудового та соціального законодавства з метою посилення адресності соціального захисту найбільш вразливих груп населення (серед яких домінують жінки), заходи в сфері оплати праці, розвитку жіночого підприємництва та самозайнятості.

На основі економічних розрахунків доведено необхідність впровадження рівного пенсійного віку для жінок та чоловіків. Це сприятиме подоланню дискримінації жінок в праві на здійснення оплачуваної трудової діяльності, зменшенню гендерного розриву в середньому рівні пенсій населення, оскільки в умовах накопичувальної пенсійної системи їх розмір залежатиме від заробітної плати працівника та тривалості страхового стажу, а отже скороченню фемінізації бідності. Прогнозні розрахунки показують, що встановлення рівного пенсійного віку для жінок і чоловіків (60 років) призведе до скорочення гендерний розрив в рівні середніх пенсій до 30% (за умови збереження чинного законодавства цей розрив становитиме 40% на користь чоловіків). З огляду на сучасну демографічну ситуацію в країні, це також сприятиме скороченню навантаження на державний бюджет у зв'язку з тенденцією до постаріння населення.

Ефективна державна політика в сфері гендерної рівності передбачає регулярний моніторинг і оцінку відповідних заходів на основі системи гендерних індикаторів, що характеризують ситуацію в сфері державного управління, на ринку праці та в доступі до економічних ресурсів. Досягнення гендерної рівності в Україні неможливе без розробки цілеспрямованої гендерної політики держави, яка має передбачати впровадження гендерного підходу до державних програм, планів та стратегій, а також поширення знань щодо гендерних відносин у громадянському суспільстві.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розроблено теоретико-методичні засади комплексної оцінки гендерних проблем, проведено аналіз основних гендерних проблем в соціально-економічній сфері, визначено основні пріоритети державної гендерної політики та відповідні шляхи забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві.

Результати виконаного дослідження дозволяють зробити наступні висновки і рекомендації:

1. Економічним підгрунтям для дослідження гендерної проблематики при розробці і реалізації державних стратегій і програм має стати розуміння того, що існування гендерної нерівності є причиною додаткових витрат для суспільства в цілому, оскільки погіршує перспективи економічного зростання, послаблює систему управління державою та знижує ефективність стратегії розвитку та боротьби з бідністю.

2. Дослідження гендерних проблем потребує цілісної системи гендерних показників, які характеризують сферу державного управління, ринок праці, доступ населення до економічних ресурсів та їх перерозподіл на рівні домогосподарства; комплексний показник розширення

можливостей жінок на основі наведених індикаторів дає можливість оцінки загального рівня гендерних диспропорцій для міжнародних або міжрегіональних порівнянь.

3. Реалізація державної політики, що направлена на забезпечення гендерної рівності потребує вдосконалення інформаційно-методичної бази гендерних досліджень шляхом розробки та впровадження в практику Державного комітету статистики України нових гендерних індикаторів (частка жінок на керівних посадах в економічних організаціях, серед власників приватних підприємств, нерухомості та цінних паперів), включення спеціального модулю щодо гендерного балансу робочого часу до Обстеження населення з питань економічної активності.

4. Впровадження гендерних підходів до аналізу ринку праці має передбачати обов'язковий вихід за рамки суто кількісних характеристик (рівнів економічної активності або зайнятості населення) і перехід до дослідження умов, форм та статусів зайнятості чоловіків та жінок. Поряд з традиційними характеристиками економічної активності, зайнятості та доходів населення в гендерному розрізі, необхідно використовувати спеціальні показники рівня гендерної професійної сегрегації, що характеризують розподіл жінок та чоловіків за сферами діяльності.

5. Методичні підходи до дослідження гендерних аспектів бідності повинні охоплювати як кількісні, так і якісні характеристики, оскільки при простій диференціації статистики бідності за гендерним принципом окремі важливі аспекти (залежність, низька самооцінка, обмежені можливості та вразливість) можуть бути знехтувані. Методологію оцінювання бідності шляхом обстеження домогосподарств доцільно доповнювати обстеженнями якісного характеру та ситуаційними дослідженнями.

6. Заходи державної політики, спрямовані на скорочення гендерного розриву в оплаті праці населення, повинні враховувати наступні чинники: існування професійної сегрегації за ознакою статі у “горизонтальній” (між видами економічної діяльності) і “вертикальній” (між рівнями управління) формах, наявність обмежень у вітчизняному трудовому законодавстві щодо можливостей зайнятості жінок в окремих професіях, фактори людського капіталу, що визначають гендерні відмінності освітньо-професійній кваліфікації та досвіді, можливість репродуктивної перерви у жінок.

7. Зважаючи на обмежений доступ жінок до політичного життя та державного управління, необхідним і правомірним заходом є впровадження гендерних квот у розмірі не менше 20 і не більше 80% кожної статі в представницьких органах влади та на вищих щаблях державного управління, у складі політичних партій і блоків (зокрема, партійного керівництва) та партійних списках кандидатів в депутати. Квотування має розглядатись як вимушений протекціоністський захід держави щодо статі, які в даний час опинилась в дискримінаційному становищі і має компенсувати тривале нехтування принципом гендерної рівності в українському суспільстві.

8. Скороченню гендерної професійної сегрегації сприятимуть цілеспрямовані заходи державної політики, спрямовані на зростання престижу і рівня оплати праці в традиційно “жіночих” галузях, боротьбу із гендерними стереотипами, що звужують можливості професійного вибору жінок, починаючи з рівня здобуття освіти, розширення професійної підготовки жінок. Подолання “вертикальної” професійної сегрегації потребує впровадження “м’яких” гендерних квот при висуванні на керівні посади, розширення залучення жінок до системи отримання освіти впродовж життя.

9. Вирішення проблеми економічної гендерної нерівності потребує протекціоністських заходів державної соціальної політики, які включають зміни трудового та соціального законодавства з метою посилення адресності соціального захисту найбільш вразливих груп населення (серед яких домінують жінки), регулюючі заходи в сфері оплати праці, підтримку розвитку жіночого підприємництва та самозайнятості.

10. Впровадження рівного пенсійного віку для жінок та чоловіків сприятиме подоланню часткової дискримінації жінок в праві на здійснення оплачуваної трудової діяльності, зменшенню гендерного розриву в середньому рівні пенсій населення, оскільки, крім середньої заробітної плати працівника, розмір пенсій визначається тривалістю трудового стажу. З огляду на сучасну демографічну ситуацію в країні, це сприятиме оптимізації використання трудового потенціалу населення, скороченню навантаження на державний бюджет у зв’язку з тенденцією до постаріння населення.

11. Визначальне значення для забезпечення гендерного паритету в суспільстві має можливість збалансованого поєднання професійної діяльності та сімейних обов’язків як жінок, так і чоловіків, шляхом трансформації сталих стереотипів щодо традиційних гендерних ролей, більшого залучення чоловіків до виконання сімейних і батьківських обов’язків, заохочення чоловіків до використання відпустки з догляду за дітьми, можливість надання якої визначається чинним законодавством.

12. Хоча гендерна нерівність в основному здійснює негативний вплив на жінок, чоловіки також зазнають певних проявів дискримінації в суспільстві. Про менш сприятливе становище чоловіків свідчать демографічні характеристики населення України, оскільки для чоловіків характерна не лише менша середня очікувана тривалість життя, а й гірші характеристики здоров’я. Гендерні обмеження чоловіків також існують в сфері шлюбно-сімейних стосунків, оскільки чоловіки часто мають обмежені можливості реалізації права на батьківство після розлучення. Тому соціальна політика на основі гендерного підходу має бути адресною і не може спрямовуватись лише на подолання негативних соціально-економічних наслідків для жінок.

13. Реалізація державної політики, що направлена на забезпечення гендерної рівності, передбачає застосування гендерного підходу у всіх видах державних програм, планів та стратегій, поширення знань щодо гендерних відносин у суспільстві. З цією метою необхідна системна

просвітницька робота органів державного управління, наукових установ, засобів масової інформації та організацій громадянського суспільства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Герасименко Г. Регіональні особливості участі жінок в суспільному житті України // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. Збірник наукових праць кафедри управління трудовими ресурсами і розміщення продуктивних сил Тернопільської академії народного господарства. – Вип. 4. – Тернопіль: “Економічна думка”, 2000. – С.275-280.

2. Герасименко Г. Регіональні гендерні аспекти оплати праці в Україні // Вісник Технологічного університету Поділля. – № 2 – Ч.2. – Хмельницький: ТУП, 2001. – С.34-37.

3. Герасименко Г.В. Гендерні диспропорції політичного життя України як фактор інтеграції до ЄС // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми європейської інтеграції та транскордонної співпраці. – Вип. XXIX. – Т.1. – Львів-Луцьк: Ред.-вид. від. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – С.35-43.

4. Герасименко Г.В. Гендерні аспекти соціально-економічного становища домогосподарств в Україні // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – Вип. 16 / Наук. Ред. І.К.Бондар. – К., 2002. – С. 120-121.

5. Герасименко Г. Сучасні особливості гендерного розриву в рівні оплати праці населення України // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. Збірник наукових праць кафедри управління трудовими ресурсами і розміщення продуктивних сил Тернопільської академії народного господарства. – Вип. 7. – Тернопіль: “Економічна думка”, 2002. – С.242-248.

6. Герасименко Г.В. Гендерні аспекти розвитку підприємництва в Україні // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного інституту: Збірник наукових праць. – Вип. 4: Економ. Науки. – Чернівці, 2003. – С. 44-46.

7. Герасименко Г.В. Гендерні особливості зайнятості населення України: горизонтальна професійна сегрегація за ознакою статі // Вісник технологічного університету Поділля. – №4. – Ч.1. – Т.2. – Хмельницький, 2003. – С. 105-109.

8. Герасименко Г.В. Досягнення гендерної рівності як напрям соціально-економічного розвитку України // Продуктивні сили і регіональна економіка: Зб. наук. пр.: У 2 ч. / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2003. – Ч.2. – С. 130-136.

Тези доповідей на наукових конференціях

9. Герасименко Г. Гендерна структура управління в Україні: регіональний аспект. Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління. Матеріали 2-ї Міжнародної міждисциплінарної

науково-практичної конференції “Сучасні проблеми науки та освіти”. – Харків, Харківський національний університет імені В.Н.Карабіна, 2001. – С. 282-283.

10. Герасименко Г.В. Гендерні диспропорції економічної активності населення як фактор економічної ситуації в Україні. / Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. – К.: Ніка-Центр, 2001. – С.50-51.

11. Герасименко Г.В. Гендерні особливості рівня життя населення України // Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень. Матеріали науково-практичної конференції. – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді; Український ін-т соціальних досліджень, 2002. – С.52-55.

12. Герасименко Г.В. Гендерні аспекти безробіття в Україні // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції “Регіональні проблеми зайнятості і ринку праці”. – Тернопіль: “Економічна думка”, 2004. – С.172 – 173.

13. Gerasymenko G. Gender Geography of Political Life in Ukraine // Proceedings of 3rd International Conference of Critical Geography. – Becsesaba. – 2002. – P.85-90.

14. Gerasymenko G. Parity Gender Representation in Politics and Decision-Making as a Millennium Development Goal for Ukraine // Proceedings of the 2nd General Conference of the European Consortium for Political Research. – Marburg. – 2003. – P.45-48.

АНОТАЦІЯ

Герасименко Г.В. Гендерні аспекти соціально-економічної політики в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.09.01 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка та політика. – Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Київ, 2001.

В дисертаційному дослідженні розроблено теоретико-методологічні засади комплексного аналізу гендерних проблем в соціально-економічній сфері. Запропоновано нові методологічні підходи до концепції гендерної рівності, методику оцінки різних аспектів гендерних проблем в суспільному житті. Проведено гендерну експертизу трудового та соціального законодавства в Україні, проаналізовано державний механізм сприяння гендерній рівності та запропоновано шляхи його вдосконалення.

На основі методичних підходів, запропонованих автором, визначено основні гендерні проблеми в сфері державного управління, на ринку праці та в економічному становищі населення України, визначено основні чинники та складові гендерних проблем, здійснено міжрегіональні порівняння гендерних диспропорцій в країні.

Відповідно до отриманих результатів, сформульовано та обґрунтовано чіткі пріоритети державної соціальної політики, спрямованої на забезпечення гендерної рівності, запропоновано конкретні шляхи і механізми їх реалізації.

Ключові слова: гендер, гендера нерівність, професійна сегрегація, фемінізація бідності, соціальна політика, гендерні квоти.

АННОТАЦІЯ

Герасименко А.В. Гендерные аспекты социально-экономической политики в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.09.01 – Демография, экономика труда, социальная экономика и политика. – Институт демографии и социальных исследований НАН Украины, Киев, 2001.

В диссертационном исследовании разработаны теоретико-методологические основы комплексного анализа гендерных проблем в социально-экономической сфере. Предложены новые методологические подходы к концепции гендерного равенства, оригинальная методика анализа разных аспектов гендерных проблем в социально-экономической сфере, в том числе, в региональном аспекте, разработана комплексная система гендерных показателей. Проведена гендерная экспертиза трудового и социального законодательства в Украине, проанализирован государственный механизм содействия гендерному равенству и предложены пути его совершенствования.

В работе определены основные гендерные проблемы в социально-экономической сфере, среди которых - неравные возможности доступа женщин и мужчин к достойному труду и сфере принятия решений, гендерная профессиональная сегрегация, гендерный разрыв в уровне доходов населения, феминизация бедности, двойная рабочая нагрузка на женщин. В диссертации исследованы основные тенденции и факторы гендерных проблем, представлены межрегиональные сравнения уровня гендерных диспропорций в Украине.

Исходя из полученных результатов, сформулированы и обоснованы приоритеты и направления совершенствования государственной социальной политики. Среди первостепенных мер - внесение изменений и дополнений в законодательство Украины (Закон о выборах в Украине, Закон о политических партиях в Украине, Закон о государственной службе Украины), с целью введения гендерных квот как временной протекционистской меры государства, которая должна компенсировать длительное пренебрежение принципом гендерного равенства в обществе. В диссертации обосновано установление равного пенсионного возраста для мужчин и женщин с целью сокращения гендерного разрыва у уровне пенсий в условиях накопительной пенсионной

системы, эффективного использования человеческого потенциала и средств государственного бюджета в условиях демографического старения населения Украины.

Одним из приоритетных заданий социальной политики в Украине определено обеспечение равных возможностей получить достойную работу, соответственно уровню образования и профессиональной квалификации, для женщин и мужчин. С этой целью автором предлагается ряд антидискриминационных мер, которые направлены на обеспечение равных возможностей трудоустройства в гендерном аспекте, ликвидацию гендерной профессиональной сегрегации и обеспечение равных возможностей карьерного продвижения для женщин и мужчин, сбалансированного совмещения профессиональной деятельности и семейных обязанностей путем трансформации устойчивых стереотипов относительно гендерных ролей.

Особого внимания требует обеспечение экономического равенства населения, так как при условии игнорирования экономического неравенства по признаку пола. Решение проблем экономического гендерного неравенства требует протекционистских мер государственной социальной политики, которые включают изменения трудового и социального законодательства с целью усиления адресности социальной защиты наиболее незащищенных групп населения (среди которых доминируют женщины), меры в сфере оплаты труда, развития женского предпринимательства и самозанятости.

Ключевые слова: гендер, гендерное неравенство, профессиональная сегрегация, гендерный разрыв в уровне доходов, феминизация бедности, социальная политика, гендерные квоты.

SUMMARY

Gerasymenko G.V. Gender aspects of socio-economic policy in Ukraine. – Manuscript.

The thesis is for obtaining of Scientific Degree of Candidate of Sciences (Economics) by Speciality 08.09.01 – Demography, labour economics, social economics and policy. – Institute for Demography and Social Researches of NAS of Ukraine, Kyiv, 2001.

The theoretical-methodological bases of complex analysis of gender problems in social-economic sphere are developed in the thesis. The new methodological approaches to the concept of gender equality are proposed, as well as new methods of the analysis of various aspects of gender problems in the life of the society. The gender expertise of the labour and social legislation of Ukraine is done, the state mechanism of gender equality favouring is analyzed and the ways of its improvement are proposed.

On the basis of the complex system of indicators of gender inequality, the main gender problems, regarding the state governing, labour market and economic position of the population of Ukraine, are defined; they include unequal access of women and men to the appropriate labour decision-making, professional segregation, gender gap in incomes, feminization of poverty. The main tendencies and

determinants of the specified problems are analyzed, the interregional comparisons of gender disproportions are conducted.

According to the achieved results, the new priorities and ways of the improvement of the state social policy on the basis of gender approach are proposed, as well as the detailed recommendations on possible ways of gender equality achieving in the Ukrainian society.

Key words: gender, gender inequality, discrimination, professional segregation, feminization of poverty, social policy, gender quotas.

Підписано до друку 30.07.04

Формат 60×90/16. Папір офс. №1.

Гарнітура “Таймс”. Друк офс. Ум. друк. арк. 1,0. Обл.-вид. арк. 1,0

Наклад 100 прим. Зам. №_____

Видавництво “ЛОГОС”

Свідоцтво ДК № 201 від 27.09.2000 р.

01030, Київ-30, вул. Богдана Хмельницького, 10, тел. 235-60-03